

בית מדרש
בוגרים

בכל שאלה או בקשה,
מחלקת הבוגרים של ישיבת בית אל לשירותכם
ישי קרוב: 054-6713988 yeshiva.org.il/bogrim bogrim@yeshiva.org.il

שיחת מו"ר הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א לפרשת נח

התקדמות העולם¹

עשרה דורות ראשונים * ברית טבעית * אחדות חיובית ואחדות שלילית (לחטאם של דור הפלגה)
* אחדות מגוונת * חיזוק לזמן חורף

עשרה דורות ראשונים

נאמר במשנה בפרקי אבות (ה, ב):

עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין
עד שהביא עליהם את מי המבול, עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים
לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם.

אפשר להבין את המשנה כפשוטה: במשך עשרה דורות הקב"ה בודק האם העולם הולך בדרך הנכונה,
ובכל דור ודור, במשך עשרה דורות שהן עשר בחינות שונות, בני האדם לא עומדים בניסיון עד

¹ שיחה לפרשת נח תשע"ג

שהקב"ה מביא עליהם את המבול. ויש לשאול: למה באמת הדורות האלו לא מילאו את התפקיד שלהם בעבודת ה' ואת המטרה שלשמה הם נבראו, הרי בסופו של דבר כולם בני אדם הראשון, שנברא בצלם אלוקים? מסביר המהר"ל (דרך חיים, ה, ב), שדווקא בגלל גדלותם היה פער גדול מאוד בין הנשמה, בין הרוח הגדולה הפנימית שלהם - לגוף. פער לא רק כלפי הגוף הפיזי, אלא גם לגבי האופי והתכונות. הם לא הצליחו להוריד את ההשגות הרוחניות שלהם אל תוך המציאות, ולכן בפועל הם היו מאוד מקולקלים, למרות שרוחם הייתה מאוד גדולה. עד שבא אברהם אבינו. אברהם חיבר את הגוף והנשמה, עליו הקב"ה אומר: "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים" (בראשית יז, א). הוא כבר מקיים מצווה מיוחדת המבטאת את הקשר והירידה של הכוחות הרוחניים אל העולם הגשמי, הוא מקדש גם את הגוף וגם את המעשים.

בדרך, באמצע, נמצא נח, עליו נאמר: "נַח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים" (בראשית ו, ט), "וְנֹחַ מְצָא חֵן בְּעֵינַי ה'" (שם, ח). בעשר דורות אמנם, כביכול, הייתה ירידה גדולה מאוד עד שהקב"ה הביא עליהם את המבול, אבל היה בהם גם משהו טוב ונולד בהם אדם מיוחד נח, שהיה ראוי שממנו ימשכו אחר כך כל הדורות, "וְנֹחַ מְצָא חֵן בְּעֵינַי ה'". על הפסוק "נַח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים בְּדֹרֹתָיו" כותב הזוהר (פרשת נח, דף נט, ב), שהצדיקות שלו הייתה זאת שפעלה על כל הדורות כולם. כל הדורות נקראים בני נח, בזכותו קיימים כל תולדות האדם. מאז נח כל האנשים נקראים 'בני נח' ולא 'בני אדם', אלא אם כן הם מתנהגים שלא כהוגן וחוזרים על חטאו של האדם הראשון, אז קוראים להם בני אדם. בפרשה שלנו, על אנשי דור הפלגה נאמר "בני האדם" (שם יא, ה) כשהם בנו את המגדל, אך בהמשך כל הדורות נקראים בני נח. הווי אומר, שבעשרת הדורות האלו היה שלב של התקדמות והתפתחות. העולם התקדם והצליח להוציא מתוכו איש צדיק, שממנו אחר כך התפתחה כל האנושות כולה. אך גם נח לא היה במדרגה שלמה, גם אצלו היה פער בין הרוחניות לגשמיות ואנו עוברים עוד עשרה דורות עד שהעולם מצליח להוציא מתוכו את אברהם אבינו, שמרומם את העולם למדרגה חדשה.

ברית טבעית

אחרי המבול, הקב"ה כורת ברית עם נח ובניו, שיותר לא יהיה מבול בעולם. צריך להבין למה הקב"ה צריך לכרות את הברית הזאת, שהקב"ה יסתכל בענן ייזכר ולא יביא מבול לעולם? האם הקב"ה צריך לכרות ברית כדי להבטיח שהוא לא יעשה עוד מבול?! הרי מה שהקב"ה מחליט קיים לעולם ואין בזה שינויים!

אלא יש לפרש שברית פירושה טבע. הקב"ה יצר טבע בתוך המציאות, שהמציאות לא תיחרב יותר במבול, וזאת מפני שהמציאות התקדמה. המבול היה שיעור, שיעור קשה מאוד, בני נח הבינו מה קורה אם לא שומעים בקול ה', ו'שיעור' זה נטבע בתוכם. נטבע בתוכם טבע שיותר הם לא יהיו במצב של ירידה רוחנית כזאת שיהיה צריך להחריב את העולם במבול, נקבעה עובדה שהעולם כבר לא ירד מבחינה רוחנית כמו שהיה לפני המבול. העולם מחובר לריבונו של עולם ואפילו אם תהיה ירידה, היא לא תהיה כל כך נוראה שבגללה יבוא לעולם מבול. את הדברים האלו כותב בעל הנתיבות, רבי יעקב מליסא (נחלת יעקב, בראשית ט, יג) והוא ממשיך ומסביר לפי רעיון זה את הפסוק: "אֵת קִשְׁתִּי נִתְּתִי בְּעֵנָן" (בראשית ט, יג). הרמב"ם (מ"ג, ט וראה א, כב) אומר שענן זה שם מושאל, כמו מסך מבדיל לפני האור. כשישראל חוטאים, ח"ו, הם יוצרים מסך מבדיל. ועל זה הקב"ה אומר: "אֵת קִשְׁתִּי נִתְּתִי בְּעֵנָן", גם אם יהיה ענן מבדיל בכל זאת אור ה' יעבור דרך הענן ולא יהיה מצב שהענן יסתיר ותהיה

הפסקה מוחלטת בין הנבראים לריבונו של עולם, ואור ה' עדיין יאיר דרך הענן. כך מסביר רבי יעקב מליסא גם את שאלתו של רבי שמעון בר יוחאי את רבי יהושע בן לוי (כתובות עז, ב). הוא שאל אותו 'נראתה הקשת בימך?' כלומר באיזו מדרגה העולם היה בימך - האם אור ה' האיר כאור השמש, בלי ענן שהסתיר, או שהיה ענן ונראתה הקשת. רבי יהושע בן לוי, שהיה עניו, ענה שנראתה הקשת, אבל באמת הקשת לא נראתה בימיו. ממשך בעל הנתיבות ומפרש את דברי חז"ל: 'הרואה את הקשת בענן צריך שיפול על פניו' (ברכות נט, א). הפשט הוא שיש כאן ראיית שכינה, ולכן האדם צריך ליפול על פניו לפני השכינה. אך רבי יעקב מליסא מפרש באופן נוסף, שיש כאן מצב של ענן שמסתיר, יש מצב שאור ה' מוסתר והאור צריך לעבור דרך ענן, ולכן ראוי שהאדם יפול על פניו, יעשה תשובה ויבין שהמצב צריך תיקון. כך ניתן גם להבין את הברכה: "זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו", כלומר, יש נפילה, יש מסך מבידל - אבל הקב"ה קבע בעולם את האמונה הבסיסית שלא מתבטלת, דבקות המונעת אפשרות שח"ו יהיה שוב מבול בעולם.

כלומר אנו רואים שהעולם התקדם. לפני נח העולם היה בסכנה של מבול, סכנה שלבסוף התממשה. לפני המבול הדורות לא היו במצב של חיבור עד כדי כך שבלתי אפשרי שיהיה מבול. אחרי המבול העולם עלה במדרגה, נכרתה אתו ברית. לאחר עשרה דורות, בדורו של אברהם אבינו, זאת כבר לא רק ברית שלא יהיה מבול, אלא בזכותו העולם קיים. "בהיבראם - אל תיקרי בהיבראם אלא באברהם", בזכות אברהם העולם קיים (זוהר לך לך פג, ב).

אחדות חיובית ואחדות שלילית (לחטאם של דור הפלגה)

אנחנו עוברים לפרשת דור הפלגה. מה היה חטאו של דור הפלגה? בתורה לא כתוב במפורש. רק שהם רצו להיות מאוחדים. אנחנו יודעים שאחדות זה דבר חיובי. הם לא רצו להתפזר, "פְּנֵי נְפוּץ" (בראשית יא, ד), הם בונים עיר ובתוכה מגדל שראשו מגיע השמימה, שלכולם יהיה כיוון אחד מטרה אחת. אמנם חז"ל דורשים שהייתה להם בזה כוונת שליליות (בראשית רבה לח, ז), אך בתורה לא מפורשות כוונות כאלה. בנוסף, אם באמת היתה להם בזה כוונות שליליות כדברי חז"ל שהתכוונו לעבודה זרה - היה מקום לעונש גדול יותר, לא רק לפזר אותם בעולם, הרי בן נח שעבד עבודה זרה חייב מיתה (סנהדרין נ, ב). כותב הר"ן בדרשותיו (הדרוש הראשון), שהחטא שלהם באמת לא בא לידי ביטוי בפועל. אלא כמו שאומרת התורה, היה חשש שגם אם בניית העיר והמגדל כשלעצמה אינה רעה, יכול להיווצר קלקול מהבנייה הזאת ולכן הקב"ה פיזר אותם, כדי למנוע את הקלקול אך למעשה, הם עוד לא הגיעו למצב של קלקול. ממשך ומסביר הר"ן את החשיבות של האחדות שהרי חז"ל אמרו כמה פעמים שכשציבור מאוחד, אפילו אם הם עובדי עבודה זרה, הם הולכים למלחמה ומנצחים (דברים רבה ה, י; ספרי ו, כו). להליכה ביחד יש מעלה גדולה. לכן הקב"ה מקפיד על משה רבנו שאומר לבני ישראל: "שִׁמְעוּ נָא הַמְּרִים" (במדבר כ, י). אמנם יכול להיות שכל אחד באופן יחידי חטא ולא נהג כראוי, אבל לא כציבור. הציבור בישראל אינו חוטא, הוא תמיד צדיק. ההקפדה של ריבונו של עולם הייתה על כך שמשם השתמש בלשון רבים ולא בלשון יחיד. כדברי רבי מאיר בקידושין (לו, א), שאפילו אם בני ישראל חוטאים הם נקראים בנים, אפילו מרעים, אפילו משחיתים - קרואים בנים. מסביר הר"ן, שהם קרואים בנים מהצד הכללי שלהם. אמנם כל אחד ואחד כשהוא חוטא הוא לא מתנהג כמו בן, אבל מכיוון שהוא חלק מהכלל, כל הכלל כולו לא נחשב כחוטא וכלל ישראל נקראים בנים והיחיד נחשב כחלק מהכלל. והרשב"א כותב שההלכה בזה כרבי מאיר, אפילו חוטאים קרואים בנים (שו"ת הרשב"א, ח"א רמב).

כלומר מסביר הר"ן שאם מתאחדים אנשים שלכל אחד יש חיסרון אחר, האחדות תהיה מאוד חיובית. החיסרון שיש ליחיד, לא רק שלא יזיק אלא לפעמים אפילו יועיל. זה עניין החלבנה שהייתה בתוך הקטורת. ריחה לכשעצמה היה רע (כריתות ו, ב), אבל בצירוף עם שאר סממני הקטורת, לא רק שהיא לא הפריעה אלא היא הוסיפה, היא חיזקה את הריח הטוב. כך גם באופי של אנשים. לדוגמה: קבוצת אנשים קמצנים, וקבוצת אנשים בעלי אופי של פיזור - איחוד שלהם ביחד יגרום לאיזון של כולם והתוצאה תהיה התנהגות נכונה. גם קבוצה מאוד קנאית שנכנסת לתוך ציבור אדיש, היא מעוררת אותו לפעול לא באותה קיצוניות של היחידים אלא באיזון הנכון. הוי אומר, כשאנשים עם חסרונות שונים מתחברים ביחד לציבור, החסרונות מתבטלים. יש לכך גם השלכה הלכתית, יש מושג הלכתי שאיסורים מבטלים זה את זה (זבחים עח, א). אם התערבב דם, חֶלֶב ועוד איסור ואף אחד מהם לא רוב - האיסורים מבטלים זה את זה ואין עונש על אכילת מאכל כזה, כי שום דבר לא הכריע. ויותר מזה, האחדות מוסיפה לתיקון של הכלל. החסרונות של היחיד תורמים לכלל, כמו החלבנה. לכן חז"ל אמרו שבתענית צריך לצרף דווקא פושעים לתפילה (כריתות ו, א), מה הפושעים יכולים כבר לתרום? כותב רש"י (שמות ל, ד): "וחלבנה - מנאה הכתוב בין סמני הקטורת, ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו". לצרף אותם לכתחילה, זה מוסיף לתפילה.

ממשיך הר"ן וכותב שבקהלת משמע אחרת: שהכול הבל ואין לו קיום. אם הפרטים בעלי חיסרון, גם אם הם יצטרפו יחד לא יהיה להם קיום. הכלל של דברי קהלת הוא שמכיוון שהיסודות שמהם מורכב הכלל חולפים, כמו הדברים שמהם הורכב העולם שהם חולפים, כמו השמש שזורחת אך שוקעת (קהלת א, ה), הרוח נושבת וחולפת (שם, ו); אי אפשר שהמורכב יהיה יותר טוב מהחלקים שהרכיבו אותו. משיב הר"ן על כך ואומר, שתלוי על בסיס מה באה האחדות. אם יש חיסרון משותף בכל החלקים, כמו תכונה שלילית שיש בכל המצטרפים לאחדות, ודאי שהחיבור יחד מחזק את החיסרון. אך אם לכל אחד מהמצטרפים יש חיסרון אחר, כשמצטרפים יחד כל אחד מחזק את השני והחיבור מחזק את השלמות. כך בניינו של העולם, לכל אחד מארבעת היסודות - אוויר, מים, אש, עפר - יש חיסרון אחר, והחיבור יחד יוצר את הקיום, החיות והצמיחה.

אומר הר"ן, שלפי זה נבין את פרשת דור הפלגה. אנשי דור הפלגה התכנסו כדי להיות ביחד. אך הם היו עובדי עבודה זרה. אמנם הם לא התכנסו כדי לעבוד עבודה זרה, אלא הם רק רצו להיות ביחד, כפשוט דברי התורה, אך מכיוון שלכולם היה חיסרון משותף, כולם היו עובדי עבודה זרה, לכן בגלל האחדות החיסרון הזה התעצם, והיה חשש שהעבודה זרה תופיע בציבור. חיסרון כזה הוא איום ונורא, צריך לעצור ולמנוע את ההתקבצות הזאת, גם אם היא לכשעצמה לא הייתה עם מגמה מוצהרת לעבוד עבודה זרה. לכן הקב"ה רק מפזר אותם, מסלק את ההתקבצות הזאת אך אין צורך להעניש אותם כי לא הייתה כאן כוונה שלילית. כך לפעמים יש שני אנשים שכל אחד מהם הוא אדם טוב, אבל יש להם חיסרון משותף שכשהם ביחד הוא מתגלה. לכן אנחנו מתפללים כל יום: "תצילנו מאדם רע וחבר רע". ויש לשאול: אם אנחנו מבקשים הצלה מ"אדם רע" למה צריך להוסיף גם בקשה להצלה מ"חבר רע"? אלא שיש חבר שהוא כשלעצמו אדם טוב, אבל תוצאת החברות אתו היא רעה. החיסרון המשותף שלהם מתחזק על ידי החיבור ביניהם ואם כל אחד ימצא לעצמו חבר אחר לא ייווצר החיסרון המשותף. אם כן, כאשר המשותף של הכלל חיובי, כמה שיותר חיבור ואחדות זה יותר טוב; כשמתאחדים למטרה חיובית, למטרה של תיקון, למרות שלפרטים יש חסרונות, החסרונות שונים והמשותף חיובי, זה טוב. ואדרבה, במקרה כזה כשעומדים להתפלל יש

לצרף את הפושעים, המשותף עכשיו הוא במטרה של קודש ולכן זה לא רק שמותר לצרף אותם אלא טוב לצרף אותם. זה שיעור בענייני כלל, בענייני ציבור. זה מה שחז"ל אמרו: "כינסו לצדיקים טוב להם וטוב לעולם, וכינסו לרשעים רע להם ורע לעולם" (סנהדרין סח, ב וכך ניתן גם להסביר את דברי חז"ל על מטרת צירוף הערבה המסמלת אנשים שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, לארבעת המינים: "יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו" ויקרא רבה ל, יב; כי בשאר המינים אין החיסרון שבערבה), אך אם המטרה היא רשעות, "רע להם ורע לעולם".

אחדות מגוונת

ה"אור החיים" מבאר באופן אחר את עוונם של דור הפלגה (בראשית יא, א). גם הוא כותב שהחטא שלהם לא היה ממש חטא, וגם הוא רוצה להסביר את הפסוקים כפשוטם. ה"אור החיים" כותב שהקב"ה סידר את עולמו באופן שיהיה שליש ישוב, שליש מדבר ושלש מים, ודווקא שליש ממנו יהיה ישוב ולא יהיה מרוכז במקום אחד אלא יתפשט במקומות שונים. ה"אור החיים" לא מפרש מדוע כך סידר הקב"ה את העולם, ואני הייתי מפרש, שיש אקלימים שונים, אוויר שונה וכן הלאה, וזה משפיע גם על האנשים. אנשים שגרים באזורים הצפוניים יותר קרירים באופיים, אנשים שגרים באזורים החמים יותר חמים. זאת עובדה. אפילו בארץ, לאלה שגרים בדרום יש אופי מסויים, המדבר משפיע עליהם להם רוגע ושלוה. אומרים שאפשר לזהות את המקום שבו האנשים גרים על פי האופי שלהם, ירושלמים, צפתיים וכדומה. לכן, אם כולם היו גרים באותו מקום, לא היה עושר וגיוון בעבודת ה', צריך לעבוד את ה' עם כל הצבעים שהקב"ה ברא בעולם. העולם כולו בכל מקום צריך להיות מיושב, יש שבעים אומות ולכל אומה יש את התפקיד שלה, אי אפשר שתהיה רק אומה אחת.

אז מדברי ה"אור החיים" נראה שדווקא צריך להתפזר ולא להיות באחדות? ויש לבאר שאחדות איננה טשטוש ההבדלים. אחדות איננה שכולם יחשבו אותו הדבר, באותה שפה ובאותו הראש. אם זה היה ככה לא היה צריך שיהיו הרבה אנשים, מספיק שיהיה אדם אחד. העולם נברא באופן שאין הפרצופים שווים ולכן האופי שונה, כדי שכל אחד יעבוד את ה' כמו שהוא, כל אחד צריך לגלות את עבודת ה' המיוחדת שלו, להוציא את האישיות שלו מן הכוח אל הפועל. כל עם ועם צריך להופיע בהופעה מיוחדת שלו, ועם ישראל שהוא תמצית של כל העמים כולם יופיע בצורה השלמה. אחדות מגוונת, אבל מאוחדת. אחדות שמכילה הרבה הסתכלויות, אבל מתוך קישור שכולם פועלים יחד. כולם מכוונים למטרה אחת, אבל בגוונים שונים, בכוחות שונים. כך העולם מגיע לשלמות ההופעה של עבודת ה'.

אז מיניה ומיניה, מדברי הר"ן ודברי האור החיים ביחד, מתקבלת התמונה השלמה איך צריכה להיות האחדות. אחדות חיובית אך לא אחדות של טשטוש דעות, יכולים להיות גוונים של הבנות שונות, אבל "אֵת וְהַבְּסוּפָה" (במדבר כא, יד), כמו שאומרת הגמרא (קידושין ל, ב), תלמידי חכמים מתווכחים זה עם זה, אבל אוהבים כי הם חותרים למטרה אחת, לדעת את רצונו של הקב"ה.

חיזוק לזמן חורף

אנחנו נמצאים בשבת הראשונה של הזמן, הקדמנו קצת לחזור לשיבה לפני ראש חודש. אמנם אנחנו מקפידים על דברי הרמ"א שנוהגים להתחיל ללמוד בראש חודש, אבל כדי להתחיל בראש

חודש צריך כמה ימים קודם של הכנה. תקופת החורף היא התקופה הכי טובה ללימוד. בתקופה שאנחנו נמצאים יש מסביב סערות, סכנות פנימיות, רוחניות וגשמיות; לימוד תורה הוא הפתרון הכי טוב לנו. זה מה שהקב"ה מצפה מאתנו, אשרינו שזכינו להיות מיושבי בית המדרש, אנחנו צריכים לדעת שמוטל עלינו תפקיד מאוד אחראי כי אין רבים שיושבים ולומדים, עדיין לא כל בני ישראל עוסקים בתורה, ותפקידנו להאיר את המאור הזה לכולם. אנחנו צריכים לקחת על עצמנו את האחריות הזאת, להשתדל להפוך את הזמן הזה לזמן מאוד מרומם של שקידה גדולה, הכול מתוך שמחה ואהבת תורה גדולה, וככל ששוקדים יותר האהבה מתחזקת. צריך להתרגל שגם במוצאי שבת וימי שישי יש זמן ללמוד, בתקופה הזאת בלילי שבת יש זמן ואפשר ללמוד הרבה שעות. [אולי ראיתם את מה שכתב הבן שלי, הרב אליעזר](#); הוא כתב שכל אחד חייב ללמוד בשבת שש שעות, אני חושב שאפשר ללמוד יותר. אבל לפחות שש שעות. כשמתרגלים לזה אי אפשר בלי זה. אדם מתרגל ללמוד במוצאי שבת כמה שעות טובות, אחר כך אם הוא לא ילמד זה לא יהיה בשבילו מוצאי שבת. כשנכנסים ללימוד, אחר כך אי אפשר בלעדיו. חזק ונתחזק, שיהיה לנו זמן טוב, שכולם יעלו במעלות התורה, היראה ואהבת ה', שנזכה כולנו לשמועות טובות ולבשורות טובות.